

Tamara Moyzes & Schlomi Yaříe

LAKTISMUS: Mykoremediace,
živá houbová socha, kresba mycelií
na papíře, sledovací systém, 2023

Výstavní kopie

Skládka je pro všechny okolní romské osady „časovanou bombou“ a potenciálním zdrojem epidemií.

Využívání vody z místních povrchových toků je v osadách běžnou praxí. Vzhledem k tomu, že romské chatrče se většinou nacházejí níže po proudu od hlavních vesnic a že zároveň většina vesnic nedisponuje čističkou odpadních vod, jedná se o mimořádně nebezpečnou činnost. V osadách, jako jsou Chminianske Jakubovany nebo Svinia, využívají Romové vodu znečištěnou odpadními vodami z domácností z horního toku řeky, která je kontaminována i intenzivní zemědělskou činností.

Pojem sociální mobilita označuje přesun jednotlivců a skupin z jednoho socioekonomického postavení do druhého (nahoru či dolů na socioekonomické škále). Mobilita laterální se vztahuje ke geografickému pohybu (svoboda volby místa k životu). Environmentální nespravedlnost přispívá ke snížení mobility v obou případech. V případě sociální mobility environmentální zátěž negativně ovlivňuje možnost stoupání na socioekonomické škále. Související ekonomické a sociální náklady omezují příležitosti Romů. Ty v praxi a v kombinaci s dalšími sociálními a ekonomickými faktory odsouvají Romy dále na nižší příčky.

zdroj:
Filčák, Richard. Environmental Justice in the Slovak Republic: The Case of the Roma Ethnic Minority. PhD. thesis, Central European University, 2007.

Environmentálna spravodlivosť

Lokalita Lipnica v okresnom meste M. vznikla ako nový priestor rómskeho osídlenia na okraji mesta v priemyselnej zóne, ktorá nemá dobré spojenie s centrom, neexistujú tu školy, lekárske zariadenia a chýba základná občianska infraštruktúra. Napriek tomu, že od začiatku 90. rokov v lokalite existuje skládka komunálneho odpadu, v roku 1996 tu boli postavené príbytky pre približne 200 ľudí. Predstaviteľom mesta muselo byť zrejmé, že takáto lokalita je pre obydla vyslovene nevhodná a výstavba obydli v bezprostrednej blízkosti skládok je aj v rozpore s platnými zákonmi a technickými predpismi. Vytvorenie segregovanej osady Lipnica je teda dôsledok prelínajúcich sa sociálnych a ekonomických procesov, ktoré prebehali v kontexte politickej a ekonomickej transformácie — rapídnej deindustrializácie, privatizácie a liberalizácie ekonomiky a z toho vyplývajúcich sociálnych vplyvov. Dôležitým faktorom tu pritom bola etnická dimenzia celého procesu vytvorenia geta.

Pri procesoch formovania geta môžu zohrávať dôležitú úlohu aj environmentálne faktory. V tomto kontexte je osada Lipnica zároveň príkladom vystavenia ľudí nepriaznivým environmentálnym vplyvom. Lokalizácia osídlenia v bezprostrednej blízkosti skládky komunálneho odpadu je príkladom environmentálnej nespravodlivosti. Prístup k prírodným zdrojom a vystavenie environmentálnym rizikám nie sú rovnomerne rozdelené a triedna alebo etnická príslušnosť hrá dôležitú úlohu. Podriadené sociálno-ekonomické skupiny budú s väčšou pravdepodobnosťou znášať nepriaznivé environmentálne vplyvy a je menej pravdepodobné, že budú mať prístup k environmentálnym benefitom, ako je čistý vzduch a voda.

Rómske osídlenia bývajú postavené v blízkosti bývalých priemyselných objektov či v záplavových oblastiach. Nájdeme ich na miestach v blízkosti skládok komunálneho a priemyselného odpadu. Ľudia — ako aj miesto, ktoré obývajú — sa považujú za „znečistených“, „ekologicky menejcenných“ a „nebezpečných“.

Otázka etnického geta Lipnica je zároveň otázkou nerovného prístupu k environmentálnej spravodlivosti. Environmentálna spravodlivosť sa vo všeobecnosti definuje ako spravodlivé zaobchádzanie a uznanie všetkých zainteresovaných strán v procesoch súvisiacich s distribúciou environmentálnych výhod a rizík, pričom samotná distribúcia sa uskutočňuje spôsobom, ktorý nie je diskriminačný pre žiadnu sociálnu alebo etnickú skupinu. Ide o zamedzenie nerovného vystavenia environmentálnym rizikám alebo diskriminačného prístupu k environmentálnym výhodám.

Lipnica bola situovaná v bezprostrednej blízkosti už existujúcej veľkej skládky komunálneho odpadu, čo je príklad nespravodlivej distribúcie environmentálnych rizík vyplývajúcich z kontaminácie bezprostredného životného prostredia.

Koncentrácie so skládkami tuhého komunálneho odpadu

Skládka tuhého komunálneho odpadu predstavuje riziko z hľadiska zamorenia vody, pôdy a ovzdušia. Riziko kontaminácie podzemných vôd sa stáva významnejším v prípade, ak obyvateľstvo nevyužíva verejné zdroje vody, ale miestne studne. Veľkým ohrozením by mohli byť aj hlodavce, ktoré sa na takýchto skládkach môžu vyskytovať. V neposlednom rade treba vziať do úvahy riziko iných bakteriálnych infekcií, ktoré môžu vzniknúť pri úzkom kontakte so skládkou (prehrabávanie skládok), zápach. pochádzajúci zo vzniku a uvoľňovania plynov a zvýšenú prašnosť. Spomínané faktory majú priamy dosah na zdravie obyvateľstva v podobe zvýšeného výskytu alergických a respiračných ochorení. Identifikovaným možným problémom sú obce, v blízkosti ktorých sa nachádzajú skládky komunálneho odpadu. **Takýchto potenciálne problematických obcí sa na území Slovenska nachádza 240 s 393 koncentraciami.**

K obciam s najväčším počtom obyvateľov ohrozených prítomnosťou skládky patria:

Trebišov (6 685 obyvateľov), Jarovnice (6022), Richnava (2458), Chminianske Jakubovany (2249), Veľká Lomnica, Stráne pod Tatrami, Ostrovany, Jasov, Sečovce, Sol', Veľká Ida, Michalovce, Krížová Ves, Medzev, Čaklov, Rožňava, Spišský Štiavnik, Huncovce, Spišská Nová Ves, Žehra, Svinia, Krásnohorské Podhradie, Jakubany. Všetky najohrozenejšie obce sa nachádzajú na východnom Slovensku v Košickom alebo Prešovskom kraji.

V 24 obciach Slovenska je 28 rómskych koncentrácií, v ktorých nie je zabezpečený žiaden zber odpadu — ani kuka nádobami, ani veľkokapacitnými kontajnermi.

zdroj:

Škobla, Daniel, and Richard Filčák, eds. Odpad jako sociální problém vo vylúčených rómskych osídleniach [Waste as a Social Problem in the Excluded Localities Inhabited by Roma]. Bratislava: Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, v. v. i., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., 2022.

Skládky komunálního odpadu v obcích s romskými komunitami

---

zdroj: data z Atlasu romských komunit